

ARAPÂLEMİ

MEHMET ŞAYIR

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1516

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Kitabe Yayınları

Yayın No | Publication Number: 106

Kitap Adı: Arap Âlemi

Book Title: Arab World

ISBN: 978-625-95367-7-4

DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786259536774

Yazar | Author: Mehmet ŞAYIR | orcid.org/0000-0002-1331-6982

Kurum | Institution: Gazi Üniversitesi | ROR ID: ror.org/054xkpr46

Editör | Editor: Ökkeş HENGİL | orcid.org/0000-0002-5256-1358

Kurum | Institution: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

ROR ID: ror.org/05mskc574

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 232

Yayın Tarihi | Publication Date: Aralık | December 2024

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: JFCA | Orta Doğu Araştırmaları | Middle Eastern studies

BISAC: HIS026000 | Tarih / Orta Doğu | History / Middle East

THEMA: NHK | Orta Doğu Tarihi | Middle Eastern history

LC: DS36-DS326 | Orta Doğu Tarihi | History of the Middle East

Atıf Bilgisi | Cite as: Şayır, Mehmet. *Arap Âlemi*. Ankara: Kitabe Yayınları, 2024.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

ARAPÂLEMİ

MEHMET ŞAYIR

ANKARA 2024

Yazar Hakkında

Mehmet Şayir: 1971 yılında Mardin Yeşilli'de doğdu. İlk ve ortaokulu Yeşilli'de bitirdikten sonra 1983'te Bitlis Öğretmen Lisesi'ne girdi. 1986'da girdiği Ankara Üniversitesi DTCF Arap Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'ndan 1990'da mezun oldu. Vakıflar Genel Müdürlüğü (1992-1993) ve Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'nde (1993-2006) mütercim, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda (2007-2011) Kültür ve Turizm Uzmanı olarak çalıştıktan sonra 2011'de Gazi Üniversitesi'nde Arapça okutmanı olarak göreve başladı. Yüksek lisans tezinde 'Arap Basınında Türkiye' (2002), doktora tezinde 'Mardin'de Konuşulan Arapça Lehçe' (2017) konusunu ele aldı. Bu çalışması 2018'de 'Mardin Arapça Diyalekti' adı altında kitaplaştı. 1990'lı yılların başlarından itibaren Farsça ve Arapçadan yaptığı çeşitli çevirileri yayımlandı. 2010-2011 yılları arasında Mevlâna Celaleddin-i Rumi'nin Divan-ı Kebir ve Mesnevisinden yaptığı manzum tercümelemler 'Etme' ve 'Gülşen' isimleriyle yayımlandı. 'Etme'nin geliştirilmiş bir baskısı daha sonra 2024'te Kapra Yayıncılık tarafından yapıldı. 2015'te Türkçeye çevirdiği 'Katar Öykü Antolojisi' 2016'da Katar'da yayımlandı. 2018'de Nizar Kabbani'den Türkçeye çevirdiği "Kelimelere Benzemeyen Kelimeler" adlı seçki yayımlandı. 2019'da hazırlamış olduğu Bulmacalarla Arapça adlı çalışması basılırken aynı yıl Muhammed Abid el-Câbirî'den yaptığı İslam Düşüncesinde Demokrasi İnsan Hakları ve Hukuk adlı çeviriden sonra 2022'de İbn Fadlan Seyahatnamesi'ni Türkçeye çevirdi. Yine 2022'de Türkçeye çevirdiği Ömer Hayyam Rubailerini Kapra Yayıncılık tarafından yayımlandı. 2023'te Arap Lehçelerine Giriş adlı çalışması Kitabe Yayınlarından çıktı. Halen Gazi Üniversitesi'nde Doç. Dr. olarak görev yapmaktadır.

About the Author

Mehmet Şayir: He was born in 1971 in Yeşilli, Mardin. After completing primary and secondary school in Yeşilli, he entered Bitlis Teachers High School in 1983. He entered Ankara University DTCF Arabic Language and Literature Department in 1986 and graduated in 1990. After working as a translator in the General Directorate of Foundations (1992-1993) and the General Directorate of Press, Broadcasting and Information (1993-2006), and as a Culture and Tourism Expert in the Ministry of Culture and Tourism (2007-2011), he started working as an Arabic lecturer at Gazi University in 2011. He addressed the subject of 'Turkey in the Arab Press' (2002) in his master's thesis and the subject of 'Arabic Dialect Spoken in Mardin' (2017) in his doctoral thesis. This work was published as a book in 2018 under the title 'Mardin Arabic Dialect'. His various translations from Persian and Arabic have been published since the early 1990s. Between 2010 and 2011, his translations from Mevlana Celaleddin-i Rumi's *Divan-ı Kebir* and *Masnavi* were published under the titles 'Etme' and 'Gülşen'. An improved edition of 'Etme' was later published by Kapra Publishing in 2024. The 'Qatar Story Anthology' which he translated into Turkish in 2015 was published in Qatar in 2016. In 2018 a selection of Nizar Kabbani's works titled "Words That Not Like Words" which he translated into Turkish was published. In 2019 his work "Puzzles with Arabic" was published, and in the same year, he translated the book *Democracy, Human Rights and Law in Islamic Thought* by Muhammed Abid al-Jabiri, and in 2022, he translated *Ibn Fadlan Journey into Turkish*. Again in 2022, the *Rubaiyat of Omar Khayyam*, which he translated into Turkish was published by Kapra Publishing. In 2023 his book titled *Introduction to Arabic Dialects* was published by Kitabe Publishing. He currently works as an Associate Professor at Gazi University.

عن المؤلف

محمد شاير: ولد محمد شاير عام ١٩٧١ في منطقة يشيلي التابعة لمحافظة ماردين بجنوب شرق تركيا. وبعد إكمال الدراسة الابتدائية والمتوسطة في يشيلي، التحق بمدرسة بدليس الثانوية للمعلمين عام ١٩٨٣. ثم التحق بقسم اللغة والأدب العربي في جامعة أنقرة كلية اللغات والتاريخ والجغرافيا عام ١٩٨٦ وتخرج في هذه الكلية سنة ١٩٩٠. وبعد أن عمل مترجمًا في المديرية العامة للمؤسسات الخيرية (١٩٩٢-١٩٩٣) والمديرية العامة للصحافة والإعلام (١٩٩٣-٢٠٠٦) التابعتين لرئاسة الوزراء التركية، وخبيرًا في الثقافة والسياحة بوزارة الثقافة والسياحة التركية (٢٠٠٧-٢٠١١)، بدأ العمل كمحاضر للغة العربية في جامعة غازي بأنقرة في بداية عام ٢٠١١. وأما فيما يخص الدراسات العليا فتناول موضوع "تركيا في الصحافة العربية" (٢٠٠٢) في أطروحته للماستير في جامعة أنقرة وموضوع "اللهجة العربية المحكية في ماردين" (٢٠١٧) في أطروحته للدكتوراه في جامعة غازي حيث تم نشر هذا البحث ككتاب عام ٢٠١٨ تحت عنوان "لهجة ماردين العربية" بإسطنبول. ونُشرت له ترجمات عدة من الفارسية والعربية إلى التركية منذ أوائل التسعينيات. وفي عامي ٢٠١٠-٢٠١١ نُشرت ترجماته من "الديوان الكبير" وكتاب "المثنوي" لمولانا جلال الدين الرومي من الفارسية والعربية إلى اللغة التركية. وتم نشر طبعة معدلة من ترجمته من الديوان الكبير لاحقًا من قبل دار "كابرا" للنشر سنة ٢٠٢٤. كم صدرت ترجمته لـ"مجموعة القصص القطرية" عام ٢٠١٥ في قطر سنة ٢٠١٦. وفي عام ٢٠١٨ نُشرت له مجموعة مختارة من أعمال نزار قباني بعنوان "كلمات ليست كالكلمات" والتي ترجمها من العربية إلى التركية. في عام ٢٠١٩ صدر كتابه "ألغاز بالعربية"، وفي العام نفسه ترجم كتاب الديمقراطية وحقوق الإنسان والقانون في الفكر الإسلامي لمحمد عابد الجابري، وفي عام ٢٠٢٠ ترجم كتاب "رحلة ابن فضلان" إلى اللغة التركية، وفي عام ٢٠٢٢ ترجم رباعيات عمر الخيام من الفارسية إلى التركية التي صدرت عن دار "كابرا" للنشر، وفي عام ٢٠٢٣ صدر له كتاب "مقدمة في اللهجات العربية" عن دار "كتابة" للنشر، ويعمل حاليا أستاذًا مشاركًا في جامعة غازي بأنقرة.

Kitap Hakkında

Arap Âlemi

Medeniyetlerin kavşağında, Mısır, Yunan, Mezopotamya, İran medeniyetlerinin kesiştiği bir yerde Akdeniz havzasının güneydoğusunda yer alan Arap Yarımadası hem Arapların hem Arapçanın hem de son semâvî din İslâm'ın çıktığı dünyanın en büyük yarımadası olarak bilinen daha çok çöllerle kaplı bir bölgedir. Tarihteki en önemli atılımlarını İslâm'la gerçekleştiren Araplar İslâmî fetihler döneminde belki de en büyük güçleri olan dillerinden ve *el-Cezîra* dedikleri yarımada-
nın stratejik konumundan, çölden ve bedevî ruhundan, her şeyden önemlisi de inançlarından güç alarak yarımada-
nın kuzey, kuzeydoğu, daha çok da Kuzey Afrika üzerinden Avrupa'nın içlerindeki Pirene-
lere kadar uzanan bir istikamette kuzeybatı yönünde yayıldılar. Çok kısa denebilecek bir sürede Çin Seddi'nden Pirenelere kadar üç kıta-
ya yayılan bölgeye hâkim olan Müslüman Arapların İslâm'ın kattığı immeden çeşitli açılardan yararlanmış olsalar da özellikle ilk dört halife döneminde din ve devlet bağlamında yakalanan özgün bir devlet, siyaset ya da yönetim düzeni ortaya koymada başarısız oldular. Zamanla hilafetin saltanata dönüşerek yönetim nüfuzlu aile ve bireyle-
rin eline geçerken daha sonraki dönemlerde Araplarla birlikte aynı inanç, kültür, siyaset ve coğrafya potasında karışan İranlılar, Türkler, Kürtler, Berberiler ve diğerleri de bu noktada dikkate değer bir değışiklik yapmadı. Bununla birlikte İslâm'ın kattığı ivme, batıdaki Endülüs'te önemli bir sanatsal, kültürel ve bilimsel bir atılım doğururken doğuda Abbâsiler döneminde bu sanatsal, kültürel, bilimsel atılımın bir ifadesi olarak *Beytulbikme* gibi önemli kurumlar ortaya çıktı. İslâm'ın getirdiği şartlarda hilafetin yerini saltanatın aldığı süreçte belki de bedevî ruhundan kaynağını alan Haricî, Şii, buna bağlı olarak da Abbâsî, Fatimî muhalefeti doğdu. Ancak Fatimîler bağlamında hilafet imamete dönüşse de saltanat noktasında değışen bir şey olmadı. Öyle ki bir ara biri Bağdat, biri Kahire, biri Kurtuba'da olmak üzere bir anda üç halife ortaya çıktı. Abbâsî devletinin güç kaybettiği süreçte halifenin yanında sultanlar varlık gösterirken bir yandan Haçlı Seferleri bir yandan da Moğol akınları hilafetin sonunu getirmekle kalmadı aynı zamanda Arapların tarih sahnesinden yüzyıllar boyunca çekilmesine neden oldu. Özellikle Osmanlı yönetimi altında istikra-

rının yanı sıra güvenlik ve toprak bütünlüğü sağlanan Arap ülkelerinde Napolyon'un Mısır Seferi ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'da yönetimi ele geçirmesiyle birlikte belki de Avrupalılarla başlayan etkileşim sonucunda 19 yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında etkili olan, Arap Rönesansı olarak bilinen *nabda* dönemine girildi. Özellikle geçmişle bağların güçlenerek Arap dili, Arap şiiri ve Arap kültürünün öne çıkmasını sağlayan bir aydınlanma süreci sayılan Arap Rönesansına ek olarak Araplar 20. yüzyılda iki önemli fırsat yakaladı; bölük pörçük olsa da şöyle ya da böyle 22 bağımsız Arap ülkesinin kurulması ve Arap ülkelerinde petrolün bulunarak ticari bir meta olarak satışa çıkarılması sonucunda bölgede güçlü ekonomilerin ortaya çıkması. Ancak Araplar çeşitli nedenlerle 21. yüzyıla kendini yenileyememiş, demokrasiye geçmeyi başaramamış, müstebit ve basıkıcı diye nitelendirilen rejimlerle girdi. Böylece bu rejimlerin doğurduğu şartlarda insan hakları, demokrasi, ifade ve örgütlenme özgürlüğün yokluğu, ekonomik sıkıntılar, işsizlik ve yolsuzlukların da etkisiyle 21. yüzyılın ilk 10 yılı geçer geçmez bölgede Arap Baharı olarak bilinen sokak gösterileri ve olaylar patlak verdi. Bu olaylar ülkeden ülkeye sıçrarken her ülkede ayrı bir sonuç doğurdu. Bu da Irak'ın ABD ve müttefikleri tarafından işgal edilmesiyle sarsılan Arap devleti olgusunu tartışmaya açtı. Bu bağlamda öyle anlaşılıyor ki Arapların henüz İslâm'la olan serüvenleri bitmediği gibi iktidara talip bir din olarak İslâm da serbest bir ortamda tartışılmıyor ve İslâmî muhalefet diye nitelenebilecek güçlerin önü açılmıyor. Bu durum bu ülkelerde bir tıkanmaya yol açarken Arap-İsrail Anlaşmazlığı bağlamında henüz kalıcı ve onurlu bir barışa varılamamış olması da bu ülkelerin geleceğini tehdit eden bir meydan okuma olarak duruyor. Bu arada güçlü denebilecek birçok Arap ekonomisinin dayandığı petrol ve petrolün geleceği belirleyici bir etken olarak etkisini sürdürürken tatlı su yoksunu Arap bölgesindeki önemli nehirlerin başka ülkelerden doğuyor olması ve kaynak ülkelerin bu nehirler üzerinde çeşitli projeler yürütmesi bu nehirlerle kıyıdaş Arap ülkelerinin "su güvenliği"ni tehdit ediyor.

Anahtar Kelimeler: Araplar, İslâm, Arap Yarımadası, Su, Petrol, Arap-İsrail Anlaşmazlığı, Arap Baharı

About the Book

Arab World

Located in the southeast of the Mediterranean basin at the crossroads of civilizations, where Egyptian, Greek, Mesopotamian and Iranian civilizations intersect, the Arabian Peninsula is a region mostly covered with deserts, known as the world's largest peninsula where both Arabs, Arabic and the last divine religion Islam emerged. The Arabs, who made their most important breakthroughs in history with Islam, took strength from their language, which was perhaps their greatest power during the Islamic conquest period, the strategic location of the peninsula referred to as *al-Jazeera*, the desert and the Bedouin spirit, and most importantly their beliefs, and spread in a northwesterly direction in a direction extending from North Africa to the Pyrenees in the interior of Europe. Although the Muslim Arabs, who dominated the region that spread from the Great Wall of China to the Pyrenees in a very short period of time and spread over three continents, benefited from the momentum provided by Islam in various ways, they were unsuccessful in creating an original state, politics or administrative system that was captured in terms of religion and state, especially during the period of the first four caliphs. In time, the caliphate turned into a sultanate and the administration passed into the hands of influential families and individuals, while the Iranians, Turks, Kurds, Berbers and others who mixed with the Arabs in the same crucible of belief, culture, politics and geography in later periods did not make any significant changes in this regard. However, the momentum provided by Islam gave birth to an important artistic, cultural and scientific breakthrough in Andalusia in the west, while important institutions such as the *Baytulhikme* emerged as an expression of this artistic, cultural and scientific breakthrough in the east during the Abbasid period. In the process where the caliphate was replaced by the sultanate under the conditions brought by Islam, the Kharijite, Shiite, and consequently Abbasid and Fatimid oppositions, perhaps originating from the Bedouin spirit, emerged. However, although the caliphate turned into an imamate in the context of the Fatimids, nothing changed in terms of the sultanate. So much so that at one point three caliphs

emerged at once, one in Baghdad, one in Cairo and one in Cordoba. While the sultans existed alongside the caliph during the period when the Abbasid state lost power, the Crusades on the one hand and the Mongol raids on the other not only brought the end of the caliphate but also caused the Arabs to withdraw from the stage of history for centuries. In Arab countries, where stability, security and territorial integrity were achieved especially under Ottoman rule, perhaps as a result of the interaction with Europeans that started with Napoleon's Egyptian Campaign and Muhammad Ali Pasha's seizure of power in Egypt, the Arab Renaissance, known as the *nabda* period, which was effective in the late 19th and early 20th centuries, entered. In addition to the Arab Renaissance, which was considered an enlightenment process that strengthened ties with the past and brought the Arabic language, Arabic poetry and Arabic culture to the fore, the Arabs had two important opportunities in the 20th century; the establishment of 22 independent Arab countries, albeit in pieces, and the emergence of strong economies in the region as a result of the discovery of oil in Arab countries and its sale as a commercial commodity. However, for various reasons, the Arabs entered the 21st century with regimes that could not renew themselves, could not transition to democracy and were described as despotic and oppressive. Thus, under the conditions created by these regimes, including the absence of human rights, democracy, freedom of expression and organization, economic difficulties, unemployment and corruption, street demonstrations and incidents known as the Arab Spring broke out in the region as soon as the first decade of the 21st century had passed. These events spread from country to country and produced different results in each country. This opened up the Arab state phenomenon, which was shaken by the occupation of Iraq by the US and its allies, to discussion. In this context, it seems that the Arabs' adventures with Islam have not yet ended, and Islam, as a religion aspiring to power, cannot be discussed in a free environment, and the way is not opened for forces that can be described as Islamic opposition. While this situation causes a deadlock in these countries, the fact that a permanent and honorable peace has not yet been reached in the context of the Arab-Israeli Conflict remains a challenge that threatens the future of

these countries. Meanwhile, while oil, on which many powerful Arab economies are based, and its future continue to be a determining factor, the fact that important rivers in the Arab region, which lacks fresh water, originate in other countries and that the source countries are carrying out various projects on these rivers threatens the “water security” of some Arab countries.

Keywords: Arabs, Islam, Arabian Peninsula, Water, Oil, Arab-Israeli Conflict, Arab Spring

عن الكتاب

العالم العربي

تقع شبه الجزيرة العربية في جنوب شرق حوض البحر الأبيض المتوسط عند مفترق طرق الحضارات حيث تتقاطع الحضارات المصرية واليونانية وبلاد ما بين النهرين والإيرانية وهي منطقة تغطيها الصحاري الشاسعة وتعد أكبر شبه جزيرة في العالم حيث نشأ فيها العرب واللغة العربية وآخر الأديان السماوية الإسلام. وقد استمد العرب الذين حققوا أهم نهضة لهم في التاريخ قوتهم من الإسلام ومن لغتهم التي كانت ربما أعظم طاقة لديهم في فترة الفتوحات الإسلامية وكذلك من الموقع الاستراتيجي لشبه الجزيرة التي يطلقون عليها اسم الجزيرة ومن الصحراء والروح البدوية والأهم من ذلك معتقداتهم، وانتشروا في اتجاه الشمال الغربي في اتجاه يمتد من شمال إفريقيا إلى جبال البرانس داخل أوروبا و في اتجاه الشمال والشمال الشرقي حيث بلغوا حدود الصين.. ورغم أن العرب المسلمين الذين فتحوا المنطقة الممتدة من سور الصين العظيم إلى جبال البرانس في فترة قصيرة للغاية على امتداد ثلاث قارات استفادوا من الزخم الذي وفره الإسلام بطرق مختلفة إلا أنهم لم يفلحوا في خلق دولة أو نظام سياسي أو إداري متأصل وفريد من نوعه يجسد الدين والدولة وخاصة في الظروف المتوفرة في فترة حكم الخلفاء الراشدين والتي قدموا فيها تجربة فريدة من نوعها تاريخيا.. ومع مرور الزمان تحولت الخلافة إلى سلطنة وانتقلت الإدارة إلى أيدي العائلات والأفراد المؤثرين بينما لم يُحدث الإيرانيون أو الأتراك أو الأكراد أو البربر أو غيرهم ممن اختلطوا بالعرب في بوتقة واحدة على صعيد المعتقدات والثقافة والسياسة والجغرافيا في فترات لاحقة أي تغيير يذكر في هذا الصدد إلا أن الزخم الذي وفره الإسلام أنتج انطلاقة فنية وثقافية وعلمية ومعمارية مهمة في الأندلس في الغرب بينما ظهرت مؤسسات مهمة مثل بيت الحكمة كتعبير عن هذه الانطلاقة الفنية والثقافية والعلمية والمعمارية في الشرق في العصر العباسي. وخلال الفترة التي حلت فيها السلطنة محل الخلافة في ظل الظروف التي فرضها الإسلام، ظهرت معارضة الخوارج من جهة والمعارضة الشيعية وغيرها من القوى المعارضة من جهة ثانية، ما أدى بالتالي إلى ظهور العباسيين والفاطميين بالإضافة

إلى الأمويين في الأندلس تلك الحركات المعارضة التي ربما كانت نابعة من روح بدوية. ولكن على الرغم من تحول الخلافة إلى إمامة في سياق الفاطميين فإن شيئاً لم يتغير فيما يتعلق بنظام السلطنة وشهد التاريخ ظهور ثلاثة خلفاء في فترة واحدة الأول في بغداد والثاني في القاهرة والثالث في قرطبة واستمر هذا الوضع إلى أن ظهر بعض السلاطين إلى جانب الخليفة أثناء الفترة التي فقدت فيها الدولة العباسية السلطة الكاملة. وأما الحروب الصليبية من ناحية والغزو المغولي للمنطقة العربية من ناحية ثانية فلم تنه دولة الخلافة العباسية فحسب بل تسببت أيضاً في انسحاب العرب من مسرح التاريخ لقرون طويلة وأما في العهد الدولة العثمانية فشهدت المنطقة العربية الاستقرار والأمن بالإضافة إلى وحدة أراضي هذه المنطقة وفي نهاية العهد العثماني وخلال الحقبة التي تلت حملة نابليون على مصر وحكم محمد علي باشا بدأت النهضة العربية التي شكلت انطلاقة جديدة في تاريخ المنطقة والعرب في أواخر القرن التاسع عشر وأوائل القرن العشرين نتيجة التفاعل مع الأوروبيين حيث عززت النهضة العربية التي اعتبرت عملية تنوير الروابط مع الماضي وبرزت اللغة والثقافة العربية بالإضافة إلى الشعر العربي .. وفي القرن العشرين وجد العرب فرصتين كبيرتين؛ الأولى هي التمكن من تأسيس ٢٢ دولة عربية مستقلة وإن أصبحت المنطقة العربية مجزأة إلى حد ما والثانية هي ظهور اقتصادات عربية قوية في المنطقة نتيجة لاكتشاف النفط في الدول العربية وعرضه للبيع كسلعة تجارية.. ومع ذلك، ولأسباب مختلفة، دخل العرب القرن الحادي والعشرين بأنظمة غير قادرة على تجديد نفسها ولم تتمكن من الانتقال إلى الديمقراطية ووصفت بالاستبدادية والقمعية. وهكذا وفي ظل الظروف التي خلقتها هذه الأنظمة بما في ذلك غياب حقوق الإنسان والديمقراطية وحرية التعبير والتنظيم والصعوبات الاقتصادية والبطالة والفساد اندلعت المظاهرات والأحداث المعروفة باسم الربيع العربي في المنطقة بمجرد مرور العقد الأول من القرن الحادي والعشرين. وانتشرت هذه الأحداث من بلد إلى آخر وأسفرت عن نتائج اختلفت من بلد عربي إلى آخر.. ما مهد للنقاش حول ظاهرة الدولة العربية التي كان قد هزها احتلال العراق من قبل الولايات المتحدة وحلفائها.. وفي هذا السياق يبدو أن مسيرة العرب مع الإسلام لم تنته بعد ولا يمكن مناقشة الإسلام كدين يطمح إلى السلطة ويطالب بها، في بيئة حرة

دون إفساح المجال لقوى يمكن وصفها بالمعارضة الإسلامية لتتمكن من التنظيم المدني والسياسي ومنحها فرصة حكم البلاد وخدمة الشعوب دون محاولة قلب الأنظمة والسيطرة على الدول.. ما قد يجعل طريق السياسة والديموقراطية والازدهار مسدودا في هذه الدول.. وأما فيما يتعلق بالصراع العربي-الإسرائيلي أو عملية السلام في الشرق الأوسط فإن عدم التوصل بعد إلى سلام دائم ومشرف في هذا سياق يظل يشكل تحدياً يهدد مستقبل المنطقة العربية بصورة عامة وبالإضافة إلى ذلك وبينما يظل النفط الذي يعتمد عليه العديد من الاقتصادات العربية القوية وما قد يؤول إليه أمره في المستقبل عاملاً حاسماً كما يظل هذا الأمر يشكل تحدياً كبيراً في المجالات الاقتصادية والتنمية بالإضافة إلى حقيقة أن الأنهار المهمة في المنطقة العربية التي تفتقر إلى مصادر المياه العذبة بصورة عامة تنبع من بلدان أخرى وأن بلدان المنبع تقوم بتنفيذ مشاريع مختلفة على هذه الأنهار من شأنها أن تهدد "الأمن المائي" لبعض الدول العربية.

كلمات المفتاح: العرب، الإسلام، الجزيرة العربية، الماء، النفط، الصراع العربي-الإسرائيلي، الربيع العربي

SUNUŞ

Tarihin pek çok dönüm noktasında rol alan Araplar, bugün de ileriye dönük olarak önemli roller üstlenmektedir. Geleceği tahayyül edebilmek için geçmişten yararlanma yoluna gidilecekse Arapların geleceğini anlamak adına geçmişlerine ışık tutulmalıdır. Elinizdeki kitap Arapların geçmişte kim olduklarını, bugün ne yaşadıklarını ve gelecekte nasıl var olacaklarını derinlemesine incelemektedir. Bunu yaparken tarih, edebiyat, antropoloji, politika ve teoloji gibi alanlardan faydalanarak interdisipliner bir bakış açısı sunmaya çalışmaktadır. Öte yandan medya, edebiyat, dil, müzik ve drama gibi çeşitli sosyokültürel alanlarda da söz söylemektedir. Tüm bunlar salt ansiklopedik bilgiden ziyade eleştirel ve sorgulayıcı bir metot izlenerek yapılmaktadır. Hedefi, kimi düğümlü kalan kimi de bir şekilde çözüme kavuşan geçmişin sorunlarının bugün nasıl yankı bulduğuna hatta gelecekte nasıl yankı bulacağına dikkat çekmek olan bu çalışma, okuru metin içinde pek çok soruyla da karşı karşıya getirmektedir. Örneğin 7. yüzyılda Araplar ve Farslar arasında gerçekleşen Kadisiye Savaşı'nı 20. yüzyılın sonunda benzer coğrafyalarda aynı taraflar arasında gerçekleşen Irak-İran Savaşı'yla kıyaslayarak bir tarih okuması yapılmaktadır. Öte yandan İslâm'ın doğduğu toplum ve zaman şartları göz önüne serilerek bu doğuma ihtiyaç duyulduğu anlatılmaktadır. Doğup büyüyen daha sonra gelişip iktidar olan İslâm'ın kendi içinde verdiği mücadeleler dile getirilirken dünyanın geri kalanıyla girilen etkileşime de ışık tutulmaktadır. Kitabın alametifarikaları arasında sayılabilecek olan 20. yüzyılın Arapların aslında bir "altın çağ" olduğu tezinin ekonomik, siyasi ve toplumsal yansımalarına geniş yer verilmektedir. Söz konusu dönüşümün birincil sebebi olan petrolün tıpkı geçmişte yaşattığı bu dönüşüm gibi gelecekte de yaşatması muhtemel değişim ve

dönüşümler dile getirilmektedir. Günümüzdeki Arap ülkelerinin aktüel bilgilerine de yer verilmesi çalışmaya mevcut durumu betimleyici bir sıfat kazandırmaktadır.

Bu çalışma, Doç. Dr. Mehmet Şayır'ın medya, kültür ve akademi sahasında edindiği hem akademik bilgi hem de gözleme dayalı yorumlardan damıtılmış bir öz görevi görmektedir. Geçmiş ile günümüzün hatta geleceğin karşılaştırmalı bir okumasının yapıldığı, yer yer geçmiş ile bugünün eşleştirildiği çalışmada, vakıalar birden çok bakış açısıyla değerlendirilerek olgular ortaya konulmuştur. Geçmişte yaşanan hadiselerin can damarlarına temas edilerek gelecekte yaşanması beklenen hadiselere dair bir yordama yapmak amaçlanmıştır. Farklı toplumların ve kültürlerin gerek akademik dünyada gerekse gündelik yaşamda gitgide daha çok önem kazandığı günümüzde tarihi ve güncel bağlamda en önemli komşu devletlerimizin Arap devletleri olduğu düşünülürse dünyanın kadim toplumlarından biri olan Arapları anlamak adına bu çalışma önem taşımaktadır. Söz konusu anlama çabaları harcanırken katılmış, donuk düşüncelerin ilerisine gidilerek ihtiyaç duyulan devingen bakış açısının bu eserde sağlandığı düşünülmektedir.

Geçmiş, bugün ve geleceğin bir arada ele alındığı, çok çeşitli konularda perspektif sunan bir çalışma olması nedeniyle okurların ufkunu açacağı, araştırmacılarda bir beyin fırtınası yaratacağı ve Araplarla ilişkilendirilebilecek politika, kültür, dil, edebiyat ve tarih alanyazınlarına önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Ökkeş HENGİL

Ankara, 2024

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	17
ÖN SÖZ	21
GİRİŞ	25
Arap Dünyası	25
Arap Kimdir Araplık Nedir?	31
TARİHTE ARAPLAR	35
İslâm Öncesi Dönem	35
İslâm Öncesi Dönemde Arapların Dinsel Durumu	37
İslâmî Dönem	39
Yeni Bir Uygarlığın Doğuşu: İslâm	42
Arapça Bir Kitap: Kur'an	42
Yeni Bir Dönemin Başlangıcı: Hicret	46
Din ve Devlet: Hilafet	52
Değişmeyen Düzen: Saltanat	65
Emevî Dönemi	70
Abbâsî Dönemi	74
Araplar Avrupa'da: Endülüs	79
Şii İktidarı: Fatimîler	81
Karmatîler	85
Hamdânîler	86
Arap Yönetimlerinin Sonu: Fetret	87
Müslümanların Kardeşliğinden Müslüman Kardeşlere: Osmanlı Dönemi	93
Arap Uyanışı: Nahda	99
20. YÜZYILDA ARAPLAR	102
İşgal Edilen Osmanlı-Arap Vilayetlerinde Manda Yönetimlerinin Kurulması	103
İkinci Dünya Savaşı Sırasında ve Sonrasında	109
Bazı Arap Ülkelerinin Bağımsızlığına Kavuşması	109
Arap Ülkeleri Topluluğu'nun Kurulması	112
Arap Sosyalist Baas Partisi'nin Kurulması	112
Birleşik Arap Cumhuriyeti Tecrübesi	114
İsrail Devletinin Kurulması ve Arap-İsrail Anlaşmazlığının Doruğa Çıkması	116
Kadisiye Savaşı'ndan Irak-İran Savaşı'na	119
Irak'ın Kuveyt'i İşgali ve Ortadoğu Barış Sürecinin Başlaması	121

ARAPLARIN ÜÇÜNCÜ BİNE HALKLARIN İRADESİNE DAYANMAYAN SORUNLU REJİMLERLE GİRMESİ-----	127
Cumhuriyet Hanedanları ve Hanedan -----	127
Cumhuriyetleri-----	127
11 Eylül Olayından Sonra ABD ile Araplar Arasındaki İlişkiler -	129
ABD ve Müttefiklerinin 2003'te Irak'ı İşgal Etmesi -----	131
Arap Baharı Olarak Bilinen Arap Halk Hareketleri-----	132
Arap Sığınmacılar Avrupa'da-----	137
ARAP DÜNYASININ GELECEĞİNİ ETKİLEYEN ETKENLER -----	139
İktidara Talip Bir Din Olarak İslâm -----	141
Su Sorunu: Sudan Gelen Uygarlık-----	144
Arap Bölgesindeki Su Kaynakları-----	145
Arap-İsrail Anlaşmazlığı -----	146
Petrol ve Petrolün Geleceği -----	148
ARAP ÜLKELERİ -----	152
Doğu Arap Ülkeleri (el-Maşriku'l-Arabî) -----	157
Verimli Hilal-----	158
Arap Yarımadası -----	168
Batı Arap Ülkeleri (el-Mağribu'l-Arabî)-----	183
Afrika Boynuzu (el-Karnu'l-İfrîki)-----	187
ARAP EDEBİYATI -----	190
Cahiliye Dönemi: Şiir Zamanı -----	190
İlk İslâm Dönemi: Kur'an ve Hadis -----	192
Emevî Dönemi: Derleme Dönemi -----	195
Abbâsî Dönemi: Beytulhikme -----	196
Gerileme Dönemi: Fetret -----	198
Arap Uyanışı: Rönesans Dönemi-----	199
Modern Dönem: Akımlar Zamanı-----	200
Dünden Bugüne Öne Çıkan Arapça Eserler -----	201
ARAP MÜZİĞİ-----	204
Siyasî Müzik-----	208
ARAP MEDYASI -----	211
ARAP DRAMASI -----	215
ARAP DİLİ -----	217
Arapçanın Lehçeleri -----	219
SON SÖZ-----	221
KAYNAKÇA-----	223
DİZİN-----	227

ÖN SÖZ

Akdeniz'in güneyi ve doğusunda, eski uygarlıkların kavşağında, tarihi, coğrafyası, doğal kaynakları, dili, kültürü, edebiyatı, şiiri, müziği, inancı, konumu, hatta sorunları ve çelişkileriyle dikkat çeken, kimilerinin Arap yurdu ya da Arap dünyası, kimilerinin Ortadoğu dediği, Atlas Okyanusu'ndan Basra Körfezi'ne kadar uzanan iki kıtaya yayılmış yüz ölçümü 13 milyon km kareyi bulan ve genellikle çöllerden oluşan Arap coğrafyası yer almaktadır. İrili ufaklı 22 ülkenin yer aldığı bölgede dil ve inanç birliğinin yanı sıra coğrafya birliği kader birliğini de beraberinde getirmektedir. Hem Arapların hem de Arapçanın anayurdu olduğu anlaşılan Arap Yarımadası'ndan yayılan Arap kabileleri 7. yüzyıldaki İslâmî fetihlerle birlikte bugünkü Suriye, Irak, Mısır ve Mağrip ülkelerine yerleşerek bu ülkelerin halklarıyla kaynaşıp günümüze kadar gelen demografik yapıyı meydana getirmiştir. Arapların dilleriyle birlikte kültür ve inançlarını da taşıdıkları bu ülkelere daha sonra başka kökenlerden beşerî topluluklar da yerleşirken Araplar buralarda hem yerli halklarla hem de bölgeye yerleşen diğer beşerî topluluklarla kaynaşmış, bugünkü Arap toplumlarını oluşturmuştur. Bu kaynaşma süreci sonucunda Arapların dilleri, kültürleri, yaşam tarzları, belki de inançları çeşitli şekillerde değişe değişe şekillenmiştir.

Tarihteki en büyük atılımlarını evrensel bir inanç kabul edilen İslâmî dönemde gerçekleştirmiş, imparatorluk denebilecek önemli devletlerini bu dönemde kurmuş olan Araplar zamanla bir duraklama ve gerileme dönemine girdi. 20. yüzyıla gelindiğinde iki dünya savaşının doğurduğu koşullar sonucunda dağıntık bir halde olsa da 22 bağımsız Arap devleti doğdu. Bu bir yana yine 20. yüzyılda Arap bölgesinde önemli petrol rezervlerinin bulunup petrolün ticari bir meta olarak kullanılmaya baş-

lamasıyla birlikte deyim yerindeyse Araplar altın çağlarından birini yakalamış oldu. Körfez Savaşları gibi olumsuz gelişmelerden yola çıkan bazılarına göre petrol nimet olmaktan çok “zahmet” denebilecek sıkıntılı durumlar doğurmuş olsa da petrolün birçok Arap ülkesinde ekonomi ve kalkınma bağlamındaki olumlu etkisi yadsınamaz.

Araplar tarihte olduğu gibi günümüzde de dilleri, kültürleri, şairleri, müzikleri, ekonomileri, inançları ve stratejik konumlarıyla dikkat çekmeye devam etmektedir. Tarih boyunca bilim, felsefe, inanç, siyaset, hatta tarım ve sanayi alanlarında insanlığa önemli katkılarda bulunduğu anlaşılan Araplar aslında sanılanın aksine günümüzde de dünya çapında önemli rol oynamakta olup bu rollerinin gelecekte büyüyerek devam edeceği söylenebilir.

Güçlerini, dilleri, kültürleri, inançları, doğal kaynakları ve coğrafi konumlarından alan Arapların İslâm’la olan serüvenleri de sanılanın aksine henüz bitmiş değil. İslâm, belki de tarih boyunca birçok açıdan doğru şekliyle uygulanma fırsatı bulamamış bir “ütopya”, hatta bir özlem olarak zihinlerinde canlılığını korumaktadır. Bu yüzden İslâm hem inanç hem siyaset hem de medeniyet bağlamında doğru bir şekilde uygulanma ve özgür bir ortamda tartışılma fırsatı bulmadan bu konuda sağlıklı çözümler de bulunamayabilir.

Aynı şekilde Arap dünyasında İslâm, su kaynakları ve petrol başta olmak üzere diğer doğal kaynaklara ek olarak Arap-İsrail Anlaşmazlığı da deyim yerindeyse bir ölüm-kalım ve mevcudiyet meselesi olarak büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu anlaşmazlığın gelecekte evrilebileceği nokta Arap ülkelerinin geleceğini büyük ölçüde etkileyebilecek nitelikte tehlike ve tehditler içermektedir.

Bu kitap, çeşitli aralıklarla Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Arapça Öğretmenliği bölümünde verilmiş Çağdaş Arap

Toplumunu ve Çağdaş Arap Dünyası derslerinin ders notlarından yola çıkılarak belli bir kurgu ve düzen çerçevesinde Arap dünyasının dünü, bugünü ve yarınını kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Arap dünyasının tanımı ve Cahiliye döneminden başlanarak Arapların tarihi, günümüzdeki konum ve durumları, sorunları ve olası meydan okumalar karşısında geleceklerinin ele alındığı kitapta Arap ülkeleri, Arap edebiyatı, müziği, medyası ve draması da işlenmiştir.

Burada ben kitabın editörlüğünü de üstlenme nezaketini gösteren eski öğrencilerimden Araş. Gör. Ökkeş HENGİL'e ve yaptığı düzeltmeleri görünce dilticiliğine hayran kaldığım ilk öğrencilerimden Öğr. Gör. Emrullah DALMIŞ'a, dostum Davut YILDIZ'a ve eşim Kadiriye ŞAYIR'a katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunmak isterim.

Mehmet ŞAYIR
Çankaya, 25.12.24